

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА

Відділ змісту і технологій педагогічної освіти

НЕПЕРЕРВНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ

Збірник матеріалів

**XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань
пам'яті професора О.П. Рудницької**

Випуск 3 (15)

Київ – 2020

Рекомендовано до друку
вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України (протокол №1 від 20 січня 2020 р.)

Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVII Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О.П. Рудницької / [наук. ред.: Г.І. Сотська, М.П. Вовк]. – Вип. 3 (15). – К.: Талком, 2020. – 282 с.

Редакційна колегія:

Н.Г. Ничкало, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, академік-секретар Відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Л.Б. Лук'янова, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Л.О. Хомич, доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Н.О. Філіпчук, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

Ю.В. Грищенко, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Наукові редактори:

Г.І. Сотська, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України;

М.П. Вовк, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Рецензенти:

Авшенюк Н.М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України

Базиль Л.О., доктор педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

У збірнику представлено тези доповідей, презентованих під час Міжнародних мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П. Рудницької (28 листопада 2019 р. м. Київ), що висвітлюють сучасні проблеми педагогічної і мистецької освіти. Проблематика збірника матеріалів диференційована відповідно до актуальних проблем педагогічної освіти: філософсько-аксіологічні і андрагогічні засади педагогічної освіти; мистецька освіта в Україні і світі; зарубіжний досвід підготовки педагогічного персоналу; педагогічна майстерність сучасного педагога; компетентнісна парадигма сучасної освіти у контексті реалізації Концепції «Нова українська школа».

Для наукових і науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, викладачів, учителів, студентів закладів педагогічної освіти.

Кувшинова О.В.	ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ НУШ.....	65
Лісовий В.А.	ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ АНДРАГОГІЧНОГО ПІДХОДУ.....	69
Омельченко А.І.	НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЛЮДИНИ.....	70
Павловська М.Я.	ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО КУХАРЯ.....	72
Тринус О.В.	САМОВИХОВАННЯ ВЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТІ АНТРОПОЛОГІЧНОГО, АКМЕОЛОГІЧНОГО, СИСТЕМНОГО ПІДХОДІВ.....	75
Троцький Р.С.	ТРЕНІНГИ У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ	77
Флегонтова Н.М.	ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ.....	79
Фомічова Н.М.	ВПЛИВ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	81
Ходаківська С.В.	ПОТЕНЦІАЛ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАННІ ДОРΟΣЛИХ.....	84
Шарошкіна Н.Г.	ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ БІБЛІОТЕК.....	86
Штанір О.М.	ЕКОНОМІЧНІ ЗНАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	88
Янковський Р.Л.	УПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ.....	90
Розділ II		
ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ:		
ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ		
Васянович Г.П., Костишин Е.І.	РОЛЬ І МІСЦЕ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА.....	92
Возненко С.Є.	ВИМОГА ЧАСУ: НОВА ШКОЛА – НОВИЙ УЧИТЕЛЬ.....	95

Розділ II

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ТЕНДЕНЦІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ

УДК 37.011.3-051:17.02

Г.П. Васянович, Е.І. Костишин, м. Львів

РОЛЬ І МІСЦЕ ЕСТЕТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Усталеною є думка, що поняття «естетичне почуття» віддзеркалює безпосереднє емоційне переживання особистістю свого естетичного ставлення до дійсності, яке закріплюється естетичною діяльністю у всіх її видах, включаючи художню творчість, яка сприяє духовній реалізації особистості. Тобто словами можна сказати, що естетичні почуття – це духовне утворення, яке означає певний рівень соціалізації індивіда, піднесення його потреб до істинно людських [2, с. 88-89]. У цих визначеннях наголос робиться на таких аспектах: а) естетичне почуття як внутрішнє переживання; б) естетичне ставлення особистості до дійсності (воно може бути, як позитивним, так і негативним); в) естетичне почуття тісно взаємопов'язано з діяльністю; г) художня діяльність як особливий вид естетичної діяльності сприяє духовній реалізації особистості; е) естетичне почуття – це духовне утворення і певний рівень соціалізації особистості. Незаперечно, що діяльність педагога є естетично-творчою, йому притаманна величезна кількість внутрішніх переживань. Без цих переживань професійна діяльність педагога втрачає будь-який позитивний смисл.

Педагогічні теорії щодо з'ясування сутності і змісту естетичних почуттів ґрунтуються на філософських теоріях (педагогічна герменевтика, педагогічна синергетика, педагогічний феноменалізм, педагогічний екзистенціалізм та ін.). Специфіка тут виявляється в тому, що ці теорії зазвичай зосереджені на ролі естетичних почуттів в житті суб'єктів та можливостях впливу педагогіки і педагога на формування естетичної почуттєвої сфери в учнів / студентів. Почуттєва сфера особистості педагога – це сфера його переживань не стільки за себе, скільки за своїх вихованців. Без цього педагог не може відбутися як педагог. Педагогічні почуття, наголошував Й. Песталоцці, мають світитися радістю, оптимізмом, вірою в дитину, вони притаманні лише морально розвиненій, совісній особистості. Навчаючи й виховуючи безпритульних дітей, видатний швейцарський педагог свої душевні переживання виклав у «Листі до друга...»: «Зранку до вечора я був один серед них. Все хороше для їх тіла і духа йшло із моїх рук. Будь-яка допомога і підтримка в нужді, будь-яка настанова, яку вони отримували, йшли безпосередньо від мене. Моя рука лежала в їх руці, мої очі дивилися в їх очі. Мої сльози текли разом з їхніми слізьми, і моя усмішка супроводжувала їхні усмішки. Вони були поза світом... вони були зі мною, і я був з ними» [3, с. 54].

Діти, на глибоке переконання Й. Песталоцці, – це справжні індикатори естетичних почуттів не лише своїх власних, а й душевних переживань, почуттів учителя, а тому у їх вихованні слід уникати випадковостей, уникати всього, що може зашкодити розвитку естетичних почуттів у дітей, або ж спотворити їх.

Ці переконання швейцарського педагога були надзвичайно близькими для українських педагогів: В. Сухомлинського, І. Зязюна, О. Рудницької, які наголошували, що учитель, вихователь має відчувати душевно-духовний світ дитини. Ці світочі української педагогічної освіти і науки послідовно пов'язували естетичні почуття учителя, викладача із внутрішньою культурою, любов'ю, гуманізмом особистості. З цього приводу В. Сухомлинський наголошував: «Культура естетичних почуттів вимагає високої загальної культури шкільного життя, особливо моральної культури – ставлення до людини як до найвищої цінності. Естетичні цінності виявляються безсилими в обстановці, де панують грубість, байдужість, непорядність у «дрібницях» повсякденних відносин» [5, с. 534].

Академік І. Зязюн, згадуючи своє дитинство, писав: «...Чим більше позитивної почуттєвості одержує дитина в перші шкільні роки, тим необхіднішою буде потреба у самоствердженні її життєвою радістю і любов'ю від процесу навчання, від спілкування з учителем, з учнями в школі. Це спрацьовуватиме довічно і сприятиме переходу навчання в самонавчання, освіти в самоосвіту, виховання у самовиховання» [1, с. 9]. Вчений доводив, що естетичні почуття педагога є надзвичайно різноманітними. Вони є: об'єктивними і суб'єктивними; усталеними і змінними; глибинними і поверховими; активними і пасивними; амбівалентними й антиамбівалентними (цілісними); ті, що приносять задоволення і незадоволення та ін.

Об'єктивний характер естетичних почуттів педагога виявляється в тому, що вони є надбанням і результатом усієї соціально-культурної історії людства, отже, існують незалежно від нього. Водночас їх об'єктивація відбувається через суб'єктивний світ особистості (власне самоусвідомлення, переживання, очікування, прагнення тощо). Навіть почуття любові до дитини формувалося в історії людства надто тривалий час, спочатку воно існувало на суто біологічному, інтуїтивному рівні, і лише через тисячоліття набуло широкого соціального і духовно-культурного значення. Любов педагога до дитини засвідчує його відкритість, це та велика сила, яка уможливує дію заради самої дитини. Одним із яскравих прикладів такої любові, любові на рівні самопожертви, є вчинок польського педагога Януша Корчака: перед лицем фашистських варварів учитель не залишив своїх учнів до останньої хвилини життя, і разом із ними пішов у небуття...

Саме тому можна стверджувати, що естетичне почуття – це духовне, ідеальне почуття, воно уможливується як вияв свободи, причому свободи внутрішньої (автономної – І. Кант). Як людина, педагог сам має створити свій духовний центр, стати духовно-душевною єдністю, цілісністю. Він має усвідомити, що його професійна діяльність – це найбільш благородна, прекрасна і необхідна діяльність на землі, до якої кличе Господь-Бог лише вибраних, найкращих. Це покликання він має пронести через усе своє життя. Воно не дозволить ставитися до вихованців зверхньо, нещиро, «заблокує» почуття авторитарності, егоїзму й надмірного індивідуалізму, серце зробить живим світильником краси. Безумовно, що вияву внутрішньої свободи, високих естетичних почуттів педагога мають сприяти і зовнішні обставини, все соціально-культурне середовище. Зовнішній тиск, загрози, бездуховність, тривала некомпетентність керівників освіти і науки і найвищої влади в Україні, здатні знищити найкращі, найсвітліші естетичні почуття педагога, натомість викликати почуття страху, розчарувань, байдужості, і навіть ввести в депресивний стан.

Варто звернути увагу й на питання здатності щодо вияву естетичного почуття. На цьому питанні не раз акцентувала професор Оксана Рудницька, яка доводила, що естетичні почуття суб'єктів навчального процесу сприяють їх взаємодії, комунікації, взаєморозумінню, створюють ситуацію емпатії, яка уможлиблює проникнення у внутрішній світ іншої особистості. З іншого боку, ця ситуація, на слухну думку вченої, є такою, що пережите естетичне почуття допомагає усвідомити причину, що зумовила його, співвіднести це почуття із зовнішнім світом, вмістити в реальні взаємовідносини предметів. Втім найважливіша роль естетичних почуттів педагога виявляється в саморефлексії, в самопізнанні, самооцінці і саморегуляції. З цього приводу О. Рудницька писала: «Можливості рефлексивної саморегуляції розкриває розмежування функцій особистості: Я – контролера і Я – виконавця, яке показує, що результатом дослідження себе стає переосмислення своїх відносин з довколишнім предметно-соціальним світом та вибір способів дій, спрямованих на зміну власного «Я». У міжособистісному спілкуванні рефлексія відіграє роль і так званого «дзеркального Я». Так само, як людина бачить у дзеркалі своє обличчя... Тому наявність рефлексивної позиції сприяє вихованню почуття міри і такту, відкриває можливість глибоко усвідомлювати проблеми, що виникають у процесі діалогу, вибрати шляхи їх розв'язання, критично оцінювати і корегувати отримані результати» [4, с. 68].

Педагогічна діяльність за своєю сутністю є «мета-діяльністю», оскільки у її процесі формується нова людина, і саме тому найбільш потрібним тут є почуття відповідальності. Воно набуває естетичного вияву тоді, коли педагог, як духовна істота, прагне не лише своєї власної досконалості, а й досконалості, краси своїх учнів. Педагог, діяльність якого обмежується зароблянням «хліба насущного», не здатний піднятися на висоту вияву духу і душевності, його внутрішня енергія і воля перестають бути сповна реалізованими, отже, зникає почуття насолоди своєю працею. Праця, що не поцінована належним чином, викликає в педагога розпач, байдужість, підриває його сили.

Як масла в лампу не налити,
Вона в п'їтьмі світить не буде,
Так гаснуть сили, коли труд,
Визнань належних не здобуде...

Григорій Васянович

Свого часу відомий фізик і математик А. Пуанкаре наголошував, що його завдання полягає не стільки в тому, щоби заробити собі на хліб, скільки в тому, щоби цей хліб йому не набрид. За нашим переконанням, лише творча праця є могутнім вихователем людини: її почуттів, волі, розуму. Зазначимо, що ситуація, коли праця не приносить задоволення, не викликає позитивних естетичних почуттів, може бути вкрай небезпечною ще й тому, що вона призводить до роздвоєння свідомості особистості педагога, а це зазвичай негативно позначається і на свідомості вихованців, їх почуттях. Ця проблема ускладнюється й тим, що за умов широкого впровадження сучасних інформаційних технологій, праця учнів/студентів стає все більш відірваною від почуттєвої сфери (світ дитини захоплюють різні ігри, розваги не кращого естетичного гатунку), отже, як засвідчують дослідження, в багатьох закладах освіти праця не включається в гармонійну єдність духовних потреб. Це приносить багато шкоди, якої позбутися надто важко.

Педагогічна діяльність є інтелектуальною за своєю суттю, і це вже само собою зумовлює її тісний взаємозв'язок з виявом естетичних почуттів. Інтелектуальне збагачення педагога – це неперервний процес, і в цьому процесі надто важливим є те, наскільки він готовий до тих змін, які диктує життя, освітній і суспільний розвиток. Саме тому педагог не може обійтися без дослідної роботи. На основі досліджень можна констатувати, що існує ще значна кількість педагогів, (особливо це стосується вчителів старшого віку), які не те, що не вбачають естетичного задоволення від дослідницької (експериментальної роботи), а й заперечують саму її необхідність. Зазвичай такі вчителі називають себе «практиками», а не «теоретиками». Натомість сама практика і спростовує такий підхід, доводить його хибність і шкоду.

Отже, сучасна професійна діяльність педагога є багатофункціональною, інтелектуальною – «мета-діяльністю». Важливу роль у процесі здійснення професійної діяльності відіграють сформовані естетичні почуття педагога, які є духовним утворенням, і тому одухотворяють суб'єкт-суб'єктні відносини в учнівських і педагогічних колективах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зязюн І.А. Педагогіка добра: ідеали і реалії: наук.-метод. посіб. – К.: МАУП, 2000. – 312 с.
2. Естетика: навч. посіб. / М.П. Колесніков, О.В. Колеснікова, В.О. Лозовий та ін.; за ред. В.О. Лозового. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 208 с.
3. Песталоцци И.Г. Письмо к другу о пребывании в Станце /И.Г. Песталоцци // Избр. пед. соч.: В 2т. Т. 2. / Под ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларина. – М.: Педагогика, 1981. – С. 49-73.
4. Рудницька О.П. Педагогіка загальна та мистецька: навч. посіб. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
5. Сухомлинський В.О. Народження громадянина. / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. Т. 3. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. – К.: «Рад. школа», 1977. – С. 283-582.

УДК «312»:[-027.31:373]:[-027.31:37.011.3-051]

С.Є. Возненко, м. Київ

ВИМОГА ЧАСУ: НОВА ШКОЛА – НОВИЙ УЧИТЕЛЬ

*Найважливішим явищем у школі, найбільш повчальним предметом,
найбільш живим прикладом для учня є сам учитель.
Він – уособлений метод навчання, саме втілення принципу виховання.*

А. Дистервег

Якісна підготовка фахівців – одне з ключових завдань реформування освіти в Україні. Вирішити це питання можливо за умови зміни традиційних педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій навчання. На шкільному рівні ефективність реалізації нововведень значною мірою залежить від багатьох чинників і, насамперед, від інноваційного потенціалу школи, тобто здатності створювати, сприймати та реалізовувати нововведення. Однією з основних постатей Нової української школи є вчитель. Нова школа потребує нового вчителя, який може стати агентом змін, тьютором, фасилітатором, коучем, модератором, щоб навчити дітей активності, самостійно здобувати інформацію, навичкам співпраці в команді, коли учні можуть доповнювати один одного, стимулювати до